

Сповідь свідка, або пом'ять потрібна живим

РОДИНА

В давні часи оселились у Володимирці мої предки. Сім поколінь тут виросло, працювало. Моя родина була чималенька -- нараховувала 50 чоловік. Главою її був дідусь Вольф Лещ, котрий керував сім'єю та всім господарством. Працював він заготівельником шкур. Мій батько Зеєв був навчений професії чоботаря. Він лагодив, шив та продавав виготовлене на замовлення взуття. Володимирець в ті часи був багатонаціональним містечком. У мирі, злагоді та дружбі проживали тут євреї, українці, чехи, поляки, німці. Я народився 1929 року. Наша сім'я проживала на нинішній вулиці Партизанській. Швидко та безтурботно пролітали дитячі роки. Та вже змалку я допомагав батькові у майстерні. Придивлявся, вчився ремеслу. І здавалося, що мирне й тихе життя триватиме завжди...

ВІЙНА

Третього липня 1941 року містечко окупували гітлерівці. З перших днів люди відчували на собі тягар "нового порядку". Всіх жителів Володимирця занесли у податкові та мобілізаційні списки. Почалися облави на молодь для відправки на примусові роботи до Німеччини. 38 юнаків та дівчат було спіймано і відправлено у фашистське рабство. Відразу після встановлення німецько-фашистської влади комендант Велес віддає наказ про переселення єврейських родин у щойно створене гетто (його розмістили в районі нинішніх вулиць Поштової, Єврейської, Грушевського, Шевченка). У наказі зазначалося, щоб євреї від малого до старого позначили свій одяг латками на грудях та спині у вигляді жовтого кола.

Другим наказом євреям заборонили відвідувати Базарну площу та без дозволу покидати територію гетто. До кожного подвір'я поставили наглядових поліцаїв. Було створено наглядові пости з озброєними патрульними, що підпорядковувались комендатурі і стежили за "порядком". Словом, ішла війна. Загарбницька й людиноненависна.

Настало літо 42-го. Спекотним видався серпень. Серед дорослих поговорювали про ймовірне переселення в інше гетто. Дехто називав навіть конкретне число - 28 серпня. Заздалегідь через рабина до всієї єврейської общини довели наказ, щоб люди зібрали більш-менш необхідні речі, всі наявні гроші та коштовності.

І ось настала чорна дата.

З усіх кінців гетто моїх одноплемінників, а серед них і нашу велику родину, під дулами карабінів та гавкіт розлючених псів погнали на Базарну площу (нині там універмаг).

Чулися постріли, плач, лемент та гелготіння карателів...

ВТЕЧА

Скориставшись панікою, дев'ять чоловік майже одночасно в різних місцях зуміли прослизнути через ланцюг конвою. Серед них був і я. Навздогін залунали постріли. Я чув зойк поранених. Та, не обертаючись, продовжував бігти, аж поки не опинився в сосновій посадці. У голові крутилась одна лиш думка: схватись, схватись, схватись... Я забрався в чагарник; скрутившись у клубок, заліг на землю і перевів подих.

Досі не можу зрозуміти, чому опинився саме в урочищі Смолярня, в тому самому, куди прямувала колона смертників.

СМЕРТЕЛЬНІ ЖНИВА

Десь у другій половині дня карателі заходились винищувати моїх побратимів. Я лежав тут же, лоруч,

за 300 метрів від місця загибелі безневинних людей, і не знаю, як залишився непоміченим.

Глухі ридання душили мене. Пекучі сльози заливали обличчя. Безперервно спалахували смертельні кулеметні черги й чулися сухі, тріскучі звуки пострілів. Немічний, беспорядний, я бачив, як убивали приречених чоловіків, жінок, дітей, і їхні тіла поглинали глибокі ями. Я молив Господа, щоб він покарав мучителів мого народу. Ось-ось, здавалося, станеться диво. Але Бог мовчав...

Кривавий смертельний -"конвейер" без зупинки діяв до вечора. Тіло моє залякло і боліло від тривалої нерухомості. А тим часом під конвоєм пригнали чоловіків. Вони почали засипати ями з тілами, ледь стримуючись, щоб не втратити свідомість. Поблизу тих страшних могил я пролежав до ночі. Пострілів уже не було, але вони існували в моїй уяві і лунали у мене в голові.

Зробивши нелюдське зусилля, я підвів здерев'яніле тіло і, не оглядаючись, побіг напролом через чагарі углиб лісу. Стомившись, сів під великим деревом і поринув у тривожний і жахливий сон, в якому все пережите змішалось у страхітливий заплутаний клубок...

ЛІСОВЕ ЖИТТЯ

Так розпочалося моє лісове життя, котре тривало чотири місяці. Харчувався, збираючи гриби, ягоди, горіхи. На одному місці більше ночі не затримувався: розкидав ще теплий після ночівлі лежак з соснового гілляччя та пожовклого осіннього листя і йшов далі. Щоб урізноманітнити свої харчі, прокрадався до скопців, насипав у свитину картоплю і тягнув до лісу, що став мені рідним.

Мабуть, крім мене ще хтось навідувався до кагатів, бо коли вже вкотре вирушив "полювати", натрапив на засідку. Поліцаї мене впіймали, побили, але по дорозі до комендатури вдалося вирватись і втекти.

У кінці листопада вдарили перші морози. Майже все листя з дерев опало, і ховатись у лісі стало складніше.

Через те, що їв брудну та сиру картоплю, захворів тифом і більше тижня пролежав без свідомості в гарячці. До тям прийшов, коли почув, що "неподалік виють вовки. Ніг не відчував - відморозив. Та, видно, було записано мені вижити. Незважаючи на сильний біль, виламав собі палиці і рушив далі. Так дістався лісу поблизу села Мульчиці, Зовсім знесиленого, напівживого мене підбрали партизани із загону імені Ванди Василевської. Виходжували всім загonom. Оклигавши, почав проситися на завдання. І партизани, знаючи мою історію, зарахували мене провідником. Відтоді моїм основним завданням було проводити підричників до залізничних колій поблизу Парослі.

ВІЛЬНИЙ КРАЙ

У січні, 1944 року Володимиреччина була звільнена від окупантів частинами 97-ї стрілецької дивізії під командуванням підполковника Адоньєва. Активну участь у визволенні брали й партизанські з'єднання.

12 січня визволителі вступили до містечка.

Більшість партизанських загонів було розформовано, а частину народних месників зарахували до діючої армії. Оскільки військовий комісаріат знаходився в Сарнах, я з власною рушницею вирушив туди, щоб записатись добровольцем на фронт. Мене уважно вислухали і — відмовили, посилаючись на юний вік (мав тоді п'ятнадцять років).

Натомість запропонували навчання у Харківському військовому училищі, і невдовзі я став курсантом.

ФРОНТ

У вересні 1944 року на ім'я начальника училища я подав повторний рапорт. Просив зарахувати мене до діючої армії, і цього разу добився свого.

Воювати почав у 894-му ордена Кутузова гаубично-артилерійському полку. Зарахований був артилеристом, а маючи партизанський досвід, став ще й розвідником.

Не одну пару солдатських чобіт зносив, йдучи фронтовими дорогами. В основному пролягли вони через Польщу: Нарва, Полтуцьк, Гданськ, Щецин, Колебет...

У березні 1945-го був поранений. Втратив праву руку, отож День Перемоги зустрічав у шпиталі. Рани довго не гоїлися, тому тривалий час перебував на лікуванні.

ПІСЛЯ ВІЙНИ ТА В НАШІ ЧАСИ

На початку 1947 року я отримав паспорт і виїхав до Палестини. Зі всього світу їхала туди єврейська молодь, щоб, живучи у "кібуцах", творити власну державу.

Якою була радість, коли відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН 14 травня 1948 року офіційно було проголошено утворення Ізраїлю. Завдяки працелюбності, ціною неймовірних зусиль нам вдалося з "комун" збудувати розвинену країну, серед безводної пустелі зростити квітучі смарагдові сади.

День за днем збігали роки.

У мене чудова сім'я --дружина, діти, внуки. Дивлячись на них, радію, що живуть у мирний час. Але всі вони знають про страшне воєнне лихоліття. Про пережите я написав книгу на івриті "Чи умієш ти розмовляти по-вовчому?". У ній описав історію моєї родини та ту страшну трагедію, що п'ятдесят вісім років тому сталася на поліській землі — землі моїх предків.

За захист рідного краю маю відзнаки. Серед них — орден "Фронтовик 1941-1945", медаль Жукова та "50 років Перемоги", "50 років визволення України".

одержав 6 січня 2000 року в Єрусалимі з рук Президента України Леоніда Даниловича Кучми - це медаль "Захиснику Вітчизни".

Пам'ять про події тих часів живе у моєму серці. Ця пам'ять потрібна живим.

Минає все,

лиши пам'ять зостається,

Вона і гріє,

й мучить, і щемить....

Нехай і я

у закутку чийогось серця

На цій землі

побуду ще хоч мить.

Розповідь Іосифа ЛЕЩА запис Олексій Печончик

◆ **НАША ДОВІДКА.** Іосиф Лещ був одним із небагатьох євреїв, який уникнув трагедії, що сталася в урочищі Смолярня в серпні 1942 року, і залишився живим. Через 58 років він приїхав у Володимирець, щоб поклонитися священній пам'яті предків.